

עדנה גורני

עורכת מדור שירת הסביבה

ציטוט מומלץ

גורני ע. 2018. הכחדה / מיה טבת
דיין. אקולוגיה וסביבה 9(4): 61-62.

סודן, הקרנף הלבן האחרון ששרד מבני מינו. מקלט אול פג'טה לחיות בר, קניה | צילום: Stuart Price, Make It Kenya

הכחדה / מיה טבת דיין

6 בינואר, 2019

גיליון חורף 2018 / כרך 9(4)

שירת הסביבה

היום הנשואים האחד עשר שלנו מת
 הקרנף הלבן האחרון.
 בדיעבד, טוב שלא חגגנו.
 גם ככה היום הזה הפך
 בלתי נשכח. גזע נכחד
 נצוד כדי ליצר מהקרן שלו אבקה
 לטודוד זקפה. בליל החתונה
 השמלה היתה רכוסה הדוק כל כך
 שלקח נצח להסיר אותה
 ורכבת שנפרמה בגרביון השקוף
 עשתה בשנייה
 מה שאבקת קרן קרנפים
 עושה במוות רב. מה זה עושה לעולם
 כשגזע נעלם? מטפיל אפריקאי
 רכב מעל הקרנף, הצמיד מצח שחר
 לגוף לבן -
 שלעולם לא יולד כמוהו, לעולם לא ימות -
 נאחז בשארית אחרונה של עולם קדמון,
 שדי היה בו בעור עבה וקרן
 כדי לשרוד. קרנף היה גדול ואדם קטן,
 גבר ואשה התחברו כדי לעבר בגופם
 היסטוריה חזקה ופראית. עכשו
 רק דבר אחד ברור; העולם עדין וחסר
 כמו תחרה שלפיתע פקע בה חוט.
 חר נפער בצורת קרנף, זעיר
 כנקדת מחט בגרב גילון;
 את רואה איך זה מתחיל
 את מבינה לאן זה הולך
 את יודעת שאי אפשר יהיה לעצר את זה.

בין המילים

מותו של סודן, הזכר האחרון מהמין קרנף רחב-שפה צפוני (*simum cottoni* Ceratotherium), המכונה גם קרנף לבן) זכה לסיקור נרחב בעולם ובישראל (לדוגמה על [שער אקולוגיה וסביבה](#), אפריל 2018). כאשר נעלם מן העולם מין גדול, מרשים ובלוט, שרבים עסקו בניסיונות להצילו מהכחדה, לרגע תשומת ליבנו מתמקדת בכך ואז אנחנו עוברים הלאה. אך זהו אינו אירוע יוצא דופן. מדענים רבים גורסים כי אנחנו נמצאים עכשיו בעיצומה של הכחדה המונית שנגרמת בשל השפעות האדם – שינוי האקלים, כריתת יערות הגשם, הרס בתי גידול, ציד ודיג לא מבוקרים וזיהום סביבתי. ההשפעות הסביבתיות חוזרות כמו בומרנג אל המין האנושי – מלחמות, רעב, סופות ושיטפונות, שרפות, הרוגים וגלי פליטים.

מיה טבת דיין מאפשרת למותו של סודן, אירוע אקולוגי עולמי קשה, להשפיע על אירוע אישי משמח, שחל באותו היום – יום הנישואים האחד עשר שלה. "טוב שלא חָגַגְנוּ" היא כותבת, ומזכירה את שאסור לשכוח – קרנפים ניצודים בשל אמונה טפלה שאבקה שמיצרת מקרניהם עוזרת לכוח הגברא. כך מוכחדים הקרנפים בשם הגבריות ועל מזבח תרבות הצריכה. בחיבור מופלא רוקמת המשוררת שיתוף נוסף בינה לבין הקרנף, ומעידה שאין צורך להמית אותו כדי לעורר תשוקה – היא ניצתה בליל הכלולות, דוהרת כמו 'רכבת' שנפרמה בגרביון שקוף.

בהמשך שואלת המשוררת שאלה שראוי שכולנו נשאל – מה קורה לעולם כשקרנף הולך לעולמו? מה משתנה בעולם שבו המטפל מצמיד מחצו לחיה הגוועת ויודע שגם העולם המוכר לו גווע, עולם "שְׂדֵי הָיָה בּוֹ גְעוֹר עֵבֶה וְקָרְן / פְּדֵי לְשׂוֹד", עולם שבו האדם שעדיין לא היה מצויד בנשק חם, היה קטן יחסית לקרנף, עולם שבו גבר ואישה מתחברים בלא צורך להרוג יצור אחר כדי לעבר ולהתעבר. עכשיו, לאחר מותו של הקרנף האחרון, "הָעוֹלָם עָדִין וְחָסֵר / כְּמוֹ תַחֲרָה שְׁלֹפֶתֶת פִּקֵּעַ בְּהַ חוֹט". הבחירה במילה תחרה מדגישה לא רק את שבריריות הקיום, אלא מצביעה על כך שאריג הקיום מחורר במאות ובאלפי חורים של מינים שנכחדו. עכשיו נוסף חור קטן בצורת קרנף. החור זעיר כנקב מחט בגרב ניילון – הדימוי הזה מחזיר אותנו, הקוראים, לתחילתו של השיר, ל"רכבת" שדוהרת בגרביון השקוף (שפעם ידעו לתקנה). וזה לא הדבר היחיד שדוהר: "אֵת רוֹאֶה אֵיךְ זֶה מִתְחִיל / אֵת מְבִינָה לְאֵן זֶה הוֹלֵךְ / אֵת יוֹדֵעַת שְׂאֵי אֶפְשֶׁר יִהְיֶה לְעַצֵּר אֵת זֶה". דוהרת גם ההכחדה ההמונית. דוהר אורח החיים הבזבזני והמזהם שלנו. דוהר אורח החיים הקפיטליסטי-צרכני שבעלי החיים והצמחים בו הם משאב חומרי (הדהרה מודגשת על ידי חריזה בסוף טור ובתחילת הטור הבא, לדוגמה [...]) הִפְךָ / בְּלִתֵּי נִשְׁכָּח או [...]) לְעוֹלָם / כְּשֶׁנֶּעַזְעוּ נְעֻלָּם). אנחנו פורמים את האריג, מחוררים אותו, וגוזרים אותו לגזרים – גם באופן מעשי, קרי הכחדה, וגם באופן רוחני-תרבותי – אנחנו מנותקים יותר ויותר זה מזה ומהטבע. המשוררת יודעת שלאחר הקרנף ימותו אחרים. אי אפשר לעצור את זה. אבל במעשה השירה שלה היא פועלת נגד הפירוק והפרימה, רוקמת קשרי קשרים בין האישי לפוליטי-אקולוגי, בין מוות לחיים, בין שמלה לבנה לקרנף לבן, בין דהרתה של התשוקה לדהרת הרכבת ולדהרת ההכחדה.